

Byl jeden král a byl tak rozumný, že i všem živočichům rozuměl, co si povídali. A poslouchajte, jak se tomu naučil.

Přišla k němu jednou nějaká stará babička, přinesla mu v košíku hada a povídá, aby si ho dal ustrojit: když ho sní, že bude všemu rozumět, co které zvíře v povětrí, na zemi i ve vodě mluví. Tomu králi se to líbilo, že bude umět, co nikdo neumí, dobře babičce zaplatil a hned poručil sloužícímu, aby mu tu rybu k obědu připravil.

„Ale,“ prý, „ať ji ani na jazyk nevezmeš, sic mi to svou hlavou zaplatíš!“

Jiříkovi, tomu sloužícímu, bylo divné, proč mu to král tak tuze zapověděl.

Jakživ jsem takovou rybu neviděl,“ povídá sám sobě, „vypadá zrovna tak jako had! A jaký by to byl kuchař, aby ani neokusil, co stojí?“

Když to bylo upečeno, vzal kousťiček na jazyk a ochutnával.

Vtom slyší kolem úst něco bzučet: „Nám taky něco! Nám taky něco!“

Jiřík se ohlíží, co to, a nevidí než několik much, co kuchyní lítaly.

Tu zas venku na ulici někdo siplavě volá: „Kampák? Kampák?“

A tenčí hlasy odpovídají: „Do mlynářova ječmene, do mlynářova ječmene.“

Jiřík koukne oknem a vidí housera s hejnem hus.

„Aha!“ povídá, „taková je ta ryba?“

Už věděl, co je. Čerstvě vstřčil ještě jeden drobet do úst a pak hada donesl králi, jako by nic nebylo.

Po obědě poručil král Jiříkovi, aby mu osedlal koně, že se chce projet, a on aby ho doprovázel. Král jel napřed a Jiřík za ním.

Když jeli po zelené louce, poskočil Jiříkův kůň a zafetl: „Hohohoho, bratře, mně je tak lehko, že bych chtěl přes hory skákat!“

„Což je o to, povídá druhý, „já bych taky rád skákal, ale na mne sedí starý: skočím-li, svalí se na zem jako měch a srazí si vaz.“

„Ať si srazí, co z toho?“ řekl Jiříkův kůň. „Místo starého budeš nosit mladého.“

Jiřík srdečně se té rozmluvě zasmál, ale jen tak potichu, aby král nevěděl. Ale král taky dobře rozuměl, co si koníci povídali, ohlídl se a vida, že se Jiřík směje, ptá se: „Čemu se směješ?“

„Ničemu, královská Jasnosti: jen mi tak něco připadlo,“ vymlouval se Jiřík.

Starý král však už ho měl v podezření a koňům už taky nedůvěřoval; obrátil a zas domů. Když přijeli do zámku, poručil král Jiříkovi, aby mu nalil do sklenice vína.

„Ale tvá hlava za to,“ povídá, „jestliže nedoleješ, anebo přešeješ!“

Jiřík vzal konvici s vínem a leje. Vtom přiletěli oknem dva ptáčekové; jeden druhého honil, a ten, co utíkal, měl tři zlaté vlasy v zobáčku.

„Dej mi je,“ povídá ten jeden, „však jsou moje!“

„Nedám, moje jsou! Já si je zdvihl.“

„Ale já je viděl, jak upadly, když se zlatovlasá panna česala. Dej mi aspoň dva.“

„Ani jeden.“

Tu ten druhý ptáček za ním ty zlaté vlasy pochytil. Když se tak o ně letmo tahali, zůstal každému v zobáčku jeden a třetí zlatý vlas upadl na zem, jen to zazvonilo. Vtom se Jiřík po něm ohlédl a přelil.

„Propadls mi životem!“ vykřikl král. „Ale chci s tebou milostivě naložit, když té zlatovlasé panny dobudeš a přivedeš mi ji za manželku.“

Co měl Jiřík dělat? Chtěl-li svůj život zachovat, musil pro pannu, ačkoli nevěděl, kde ji hledat. Osedlal si koně a jel kudy tudy.

Přijel k černému lesu a tu pod lesem u cesty hořel keř; zapálili jej pasáci. Pod keřem byl mravenčí kopec, jiskry na něj padaly, a mravenci se svými bílými vajíčky sem tam utíkali.

„Och pomoz, Jiříku, pomoz,“ volali žalostně, „uhoříme, i naši mladí ve vajíčkách.“

On tu hned z koně dolů, keř utál a oheň uhasil.

„Až budeš potřebovat, vzpomeň si na nás, a taky ti pomůžeme.“

Potom jel tím lesem a přijel k vysoké jedli. Navrchu na jedli bylo krkavčí hnízdo a dole na zemi dvě krkavčata pištěla a nařikala: „Otec i

matka nám uletěli; máme si sami potravu hledat, a my ubohá pisklata ještě litat neumíme! Och pomoz, Jiříku, pomoz, nasyt' nás, sic umřeme hladem."

Jiřík se dlouho nerozmýšlel, skočil z koně a vrazil mu do boku meč, aby krkavčata měla co žrát.

"Až budeš potřebovat," krákorala vesele, "vzpomeň si na nás a taky ti pomůžeme."

Potom dál už musil Jiřík pěšky. Šel dlouho, dlouho lesem, a když konečně z lesa vycházel, viděl před sebou daleké široké moře. Na břehu kraj moře dva rybáři spolu se hádali. Chytili velikou zlatou rybu do sítě a každý chtěl ji mít sobě sám.

"Má je síť, má je ryba!"

A druhý na to: "Málo by ti tvoje síť byla platná, kdyby mě lodi a mě pomoci nebylo."

"Až podruhé zas takovou chytíme, bude tvá!"

"Ne tak, ty na druhou počkej a tuhle mi dej."

Já vás porovnám," povídá Jiřík: "Prodejte mi tu rybu, dobře vám ji zaplatím a peníze rozdělíte mezi sebe napolovic."

I dal jim za ni všechny peníze, co měl od krále na cestu, nic si nenechal. Rybáři byli rádi, že tak dobře prodali, a Jiřík pustil rybu zas do moře.

Vesele zašplouchala vodou, pohroužila se a pak nedaleko břehu ještě jednou vystrčila hlavu: "Až mne, Jiříku, budeš potřebovat, vzpomeň si na mne, odsloužím se ti." A po té se ztratila.

"Kam jdeš?" ptali se rybáři Jiříka.

Jdu svému pánu, starému králi, pro nevěstu, pro zlatovlasou pannu, a nevím ani, kde ji hledat!"

"Och, o té ti dobře můžeme povědět," řekli rybáři. Je to Zlatovláska, dcera králova z křišťálového zámku tamhle na tom ostrově. Každý den ráno, když se rozednívá, rozčesává své zlaté vlasy; jde záře od nich po nebi i po moři. Chceš-li, sami tě tam na ten ostrov dovezeme, protože jsi nás tak dobře porovnal. Měj se však na pozor, abys pravou pannu vybral: dvanáct je panen, dcer královských, ale jen jedna má zlaté vlasy."

Když byl Jiřík na ostrově, šel do křišťálového zámku prosit krále, aby svou zlatovlasou deuru dal jeho panu králi za manželku.

"Dám," řekl král, "ale musíš si ji vysloužit: musíš za tři dni tři práce udělat, co ti uložím, každý den jednu. Zatím si do zítřka můžeš odpočinout."

Druhý den ráno povídá mu král: "Má Zlatovláska měla tkanici drahých perel; tkanice se přetrhla a perly vysypaly se do vysoké trávy na zelené louce. Ty perly všechny musíš sebrat, aby ani jedna nechyběla."

Jiřík šel na tu louku, byla daleká široká, klekl do trávy a začal hledat. Hledal, hledal od rána do poledne, ale ani perličky neviděl.

"Och, kdyby tu byli moji mravenci, ti by mi mohli pomoci!"

"Však tu jsme, abychom ti pomohli," řekli mravenci, kde se vzali, tu se vzali, ale kolem něho se jen hemžili. "Co potřebuješ?"

"Mám perly sebrat na té louce a nevidím ani jednu."

"Maličko jen počkej, my je za tebe sebereme."

A netrvalo dlouho, snesli mu z trávy hromádku perel, nepotřeboval než na tkanici navlíkat. A potom, když už chtěl tkanici zavázat, přikulhal ještě jeden mraveneček, byl chromý, noha mu tehda uhořela, když u nich hořelo, a křičel: "Počkej, Jiříku, nezavazuj, nesu ještě jednu perličku!"

Když Jiřík ty perly králi přinesl a král je přepočítal, ani jedna nechyběla.

"Dobře jsi udělal svou věc," povídá, "zítra ti dám jinou práci."

Ráno Jiřík přišel a král mu řekl: "Má Zlatovláska se koupala v moři a ztratila tam zlatý prsten, ten musíš najít a přinést."

Jiřík šel k moři a chodil smutně po břehu; moře bylo čisté, ale tak hluboké, že nemohl ani dna dohlédnout, a což teprve na dně vyhledat prsten!

"Och, kdyby tu byla má zlatá ryba, ta by mi mohla pomoci!"

Vtom se něco v moři zablesklo a z hlubiny navrch vody vyplynula zlatá ryba: "Však tu jsem, abych ti pomohla. Co potřebuješ?"

"Mám v hlubokém moři najít zlatý prsten, a nevidím ani dno."

"Teď právě jsem potkala hbitou štikou rybu, nesla zlatý prsten na ploutvi. Maličko jen počkej, já ti jej přinesu."

A netrvalo dlouho, vrátila se z hlubiny a přinesla mu štku i s prstenem.

Král Jiříka zase pochválil, že dobře svou věc udělal; a potom ráno mu třetí práci uložil: „Chceš-li, abych svou Zlatovlásku tvému králi dal za manželku, musíš ji přinést mrtvou a živou vodou; bude ji potřeba.“

Jiřík nevěda, kam se pro tu vodu obrátit, šel nazdařbůh kudy tudy, kam ho nohy nesly, až přišel do černého lesa.

„Och, kdyby tu byli moji krkavci, snad by mi pomohli!“

Tu se mu nad hlavou cosi šustlo, a kde se vzali, tu se vzali, dva krkavci: „Však tu jsme, abychom ti pomohli. Co chceš?“

„Mám přinést mrtvou a živou vodu, a nevím, kde ji hledat.“

„O to my dobře víme. Maličko jen počkej, my ti ji přineseme.“

A za malou chvíli přinesli Jiříkovi každý jednu tykvici plnou vody; v jedné tykvici byla živá voda, v druhé mrtvá. Jiřík byl rád, že se mu tak dobře postěstilo, a pospíchal k zámku. Na kraji lesa viděl od jedle k jedli rozpjatou pavučinu, uprostřed pavučiny seděl veliký pavouk, chytil mouchu. Jiřík vzal tykvici s mrtvou vodou, postříkl pavouka a pavouk se svalil na zem jako zralá višně, byl mrtev. Potom postříkl mouchu z druhé tykvice živou vodou a moucha začala sebou házet, vyškrábala se z pavučiny ven a fuk do povětří.

„Tvě štěstí, Jiříku, žeš' mě vzkřísil,“ bzučela mu kolem uší, „však beze mne sotva bys uhořel, která z dvanácti je Zlatovláska.“

Když král viděl, že Jiřík tu třetí věc taky dokázal, řekl, že mu svou zlatovlasou dceru dá. „Ale,“ prý, „musíš si ji sám vybrat.“

Potom ho vedl do jedné veliké síně, tam uprostřed byl kulatý stůl a kolem stolu sedělo dvanáct krásných panen, jedna jako druhá; ale každá měla na hlavě loktušku dlouhou až na zem, bílou jako sníh, takže nic nebylo vidět, jaké má která vlasy.

„Tuhle jsou mé dcery,“ povídá král. „Uhodneš-li, která z nich je Zlatovláska, získal jsi ji a můžeš ji hned s sebou odvést; pakliže neuhodneš, není ti souzena, musíš odejít bez ní.“

Jiřík byl v největší úzkosti, nevěděl, co si počít. Vtom zašeptalo mu cosi do ucha: „Bz-bz! Jdi okolo stolu, já ti povím, která to je.“

Byla to moucha, co ji vzkřísil Jiřík živou vodou.

„Tahle panna to není - ta taky ne - ta taky ne - tahle je Zlatovláska!“

„Tuto dceru mi dej!“ vykřikl Jiřík, „tu jsem vysloužil svému pánu.“

„Uhoď,“ řekl král a panna hned taky vstala od stolu, odhrnula loktušku a zlaté vlasy plynuly jí hustými prameny z hlavy až na zem a bylo od nich tak jasno, jako když ráno slunéčko vyjde, až Jiříkovi oči zacházely.

Potom dal král na cestu své dceři, jak sluší a patří, výbavu a Jiřík odvezl ji svému pánu za nevěstu.

Starému králi oči jiskřily a poskakoval radostí, když Zlatovlásku viděl, a hned poručil, aby se přípravy dělaly k svatbě.

„Chtěl jsem tě sice dát oběsit pro tvou neposlušnost, aby tě krkavci snědli,“ povídá Jiříkovi, „ale žeš' mi tak dobře posloužil, dám ti jen sekrou hlavu srazit a pak tě dám počestně pochovat.“

Když Jiříka odpravili, prosila Zlatovláska starého krále, aby ji toho mrtvého služebníka daroval, a král nemohl to své zlatovlasé nevěstě nijak odepřít. Potom ona srovnala hlavu Jiříkovi k tělu, pokropila ho mrtvou vodou a tělo srostlo s hlavou, takže po ráně ani památky nezůstalo; pak ho pokropila živou vodou a Jiřík zase vstal, jako by se byl znovu narodil, čerstvý jako jelen a mladost jen se mu z tváří svítila.

„Och, jak jsem to tvrdě spal!“ povídá Jiřík a mnul si oči.

„Ba věru, tvrdě jsi spal,“ řekla Zlatovláska, „a kdyby mne nebývalo, na věky věků by ses byl neprobudil!“

Když starý král viděl, že Jiřík zas ožil a že je mladší a krásnější než prve, rád by byl taky tak ještě zas omládl. Hned poručil, aby ho taky sřali a pak tou vodou pokropili. Sřali ho a kropili živou vodou pořád, až ji všichni vykropili, ale hlava nijak mu nechtěla k tělu přirůst; potom teprve začali mrtvou vodou kropit a v okamžiku přirostla; ale král byl zase mrtev, protože už neměli živou vodu, aby ho vzkřísili.

A poněvadž království bez krále nemohlo být a nikoho tak rozumného neměli, aby všem živočichům rozuměl jako Jiřík, udělali Jiříka králem a Zlatovlásku královnou.

1. Doplň pohádce správný název

2. Připomeň si charakteristiku pohádek. Napiš, jaké pohádkové prvky jsou v této ukázce.

3. Vyber správnou odpověď:

a) Jiřík rozuměl řeči zvířat, proto ho král poslal pro princeznu.

ANO – NE

b) Jiřík obětoval svého koně, aby nakrmil krkavčata.

ANO – NE

c) Král měl celkem deset dcer.

ANO – NE

4. Vyber nesprávné tvrzení:

a) Král poznal, že Jiřík ochutnal kouzelného hada, podle toho, že přelil víno.

b) Správnou cestu Jiříkovi poradili rybáři na břehu moře.

c) Král byl po použití živé vody krásnější než předtím.

d) Jiříkovi s plněním úkolů pomáhali mravenci, štika, zlatá ryba a krkavci.

5. Znáš filmovou verzi pohádky? Porovnej ji s touto předlohou.

6. Karel Jaromír Erben byl sběratel lidových pohádek.

Co to podle tebe znamená – jaká byla jeho práce? Jaký měla (a stále má) význam? Znáš nějaké další dílo tohoto autora a další sběratele lidové slovesnosti?

7. *Na kraji lesa viděl od jedle k jedli rozpjatou pavučinu, uprostřed pavučiny seděl veliký pavouk, chytil mouchu. Jiřík vzal tykvici s mrtvou vodou, postříkl pavouka a pavouk se svalil na zem jako zralá višně, byl mrtev. Potom postříkl mouchu z druhé tykvice živou vodou a moucha začala sebou házet, vyškrábala se z pavučiny ven a fuk do povětří.*

a) Vyznač v textu všechny základní skladební dvojice.

b) Barevně podtrhni nejkratší souvětí.

c) Napiš, jakým slovním druhem je vyjádřen přísudek v poslední větě posledního souvětí. _____

d) Zapiš větný vzorec druhého souvětí: _____

e) Urči mluvnické kategorie u následujících slov z textu:

mouchu _____

jedle _____

na kraji _____

se svalil _____